

Kriminaalipoliittinen osasto

LAUSUNTO

1.6.2015

OM 17/41/2014

Lainvalmisteluosasto
Kirsi Pulkkinen

UHRIDIREKTIIVIN TÄYTÄNTÖÖNPANO

Oikeusministeriön lainvalmisteluosasto on pyytänyt kriminaalipoliittisen osaston lausuntoa uhridirektiivin täytäntöönpanoa valmistelleen työryhmän mietinnöstä.

Kriminaalipoliittinen osasto esittää lausuntonaan seuraavan. Työryhmässä on ollut uhrin aseman kehittämisen asiantuntijaedustus osastoltamme. Tässä lausunnossa uhridirektiivin täytäntöönpanoa arvioidaan erityisesti syyttäjä- ja rikosseuraamuslaitoksen toiminnan kannalta.

Esitutkintalain 11 luvun 9 a §. Asianomistajan henkilökohtainen arviointi. Ehdotetussa uudessa pykälässä säädettäisiin velvollisuudesta tehdä asianomistajasta henkilökohtainen arviointi erityisten suojelutarpeiden määrittämiseksi.

KPO yhtyy VKSV:n lausunnossa todettuun siitä, että esitutkintaviranomaisen tulisi ehdottomasti kuulla syyttäjää arvioitaessa asianomistajan suojelun tarvetta ja muita mahdollisia erityistoimenpiteitä. Asiasta tulisi nimittäin säätää laissa. Esitutkintalain 3 luvun 5 §:n säännös esitutkintaviranomaisen ja syyttäjän yhteistyövelvollisuudesta ei ole tältä osin asiassa riittävä.

Esitutkintalain 4 luvun 19 §. Ilmoitus asianomistajalle oikeudesta saada ilmoitus vapauttamisesta. Ehdotetun uuden pykälän 1 momentin mukaan esitutkintaviranomaisen olisi ilmoitettava asianomistajalle oikeudesta saada ilmoitus vangin tai tutkintavangin vapauttamisesta. Pykälän 2 momentin mukaan asianomistaja, joka haluaa saada 1 momentissa tarkoitettua ilmoituksen, tulisi ilmoittaa tästä esitutkintaviranomaiselle tai syyttäjälle.

\\ohna01\Data\OM92xx\KPO\YHTEINEN\KPO OMAT
KANSIOT\Vartia\Lausunto uhridirektiivistä 1.6.docx

Käyntiosoite
Mannerheimintie 4
HELSINKI

Postiosoite
PL 25
00023 VALTIONEUVOSTO

Puhelin
02951 6001

Faksi
09 1606 7730

Sähköpostiosoite
oikeusministerio@om.fi

Säännöksessä ei selvästi oteta kantaa siihen, onko asianomistajalla velvollisuus ilmoittaa osoite, johon ilmoitus tehdään vai onko viranomaisilla velvollisuus oma-aloitteisesti selvittää ja varmistaa, että osoite on oikea. Jälkimmäinen vaihtoehto on viranomaisten kannalta ongelmallinen, jos asianomistajan osoitetta ei saada selville. Osoitteen selvittäminen voi lisäksi aiheuttaa paljon lisätyötä.

Pykälän 2 momentin osalta perusteluissa on todettu, että asianomistajan tulisi ilmoituksen yhteydessä ilmoittaa osoite tai sähköpostiosoite, johon haluaisi ilmoituksen saada. KPO katsoo, että pykälän 2 momentissa tulisi nimenomaisesti todeta, että asianomistajan tulee ilmoittaa osoite tai muu tapa, johon haluaa ilmoituksen toimitettavan. Voisi myös olla perusteltua, että ilmoitustapaa ei rajattaisi turhan tiukasti, vaan että se voisi olla muukin tapa, kuten esimerkiksi puhelinsoitto. Asianomistajalle tulisi asettaa myös velvollisuus itse ilmoittaa ilmoitusosoitteen muuttumisesta.

Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1 luku 9 §:n 2 momentti. Pykälään ehdotetaan lisättäväksi uusi syyttämättäjättämispäätöksen tai sen yhteenvedon kääntämistä koskeva 2 momentti.

Tälläkin hetkellä syyttämättäjättämispäätöksiä tai niiden yhteenvedoja käännetään tarvittaessa. Kun kääntämisestä tulee lakisääteinen velvollisuus, se tulee lisäämään syyttäjien työmäärää ja kustannuksia, kuten VKSV:n lausunnossakin on todettu. Muutoksesta aiheutuvien lisäkustannusten arvioiminen on kuitenkin vaikeaa.

Vankeuslain 19 luvun 4 §. Ilmoitukset ja tiedon antaminen. Ehdotetun uuden pykälän 1 momentissa säädetään vankilan velvollisuudesta ilmoittaa asianomistajalle vangin vapauttamisesta ja vankilasta poistumisesta silloin, kun asianomistaja on tehnyt ETL 4 luvun 19 §:n mukaisen ilmoituksen. Pykälän 2 momentiksi siirrettäisiin nykyinen 1 momentti, joka oikeuttaa ilmoittamaan vapauttamisesta ja vankilasta poistumisesta tietyissä uhkatilanteissa.

Kuten edellä ETL 11 luvun 9 a §:n kohdalla on todettu, on tärkeää, että asianomistaja itse huolehtisi sen osoitteen ajantasaisuudesta, johon Rikosseuraamuslaitos ilmoituksen toimittaisi. Vangilla voi olla hyvinkin pitkä tuomio ja asianomistajan osoitetiedot voivat monta kertaa muuttua tuomion aikana. Asiassa voisi olla syytä harkita, mikä olisi toimivin tapa saada ajantasaiset osoitetiedot Rikosseuraamuslaitoksen tietoon. Yksinkertaisin tapa olisi, että asianomistaja ilmoittaisi osoitteen muuttumisesta suoraan Rikosseuraamuslaitokselle.

Kuten Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikön lausunnossa todetaan, asianomistajan osoitetietojen tallentaminen ja kirjaaminen Rikosseuraamuslaitoksen rekistereihin vaatii vielä selvittämistä. Ongelmallista

on, että nykyisessä rekisterilaissa, laki henkilötietojen käsittelystä rangaistusten täytäntöönpanossa, tai syksyllä 2015 voimaantulevassa uudessa rekisterilaissa, laki henkilötietojen käsittelystä rikosseuraamuslaitoksessa, ei ole asianomistajaperusteista rekisteriä. Vangilla on myös lähtökohtaisesti oikeus tarkastaa rekisterissä olevat omat tietonsa. Asianomistajaa koskevat tiedot tulee voida kirjata rekisteriin siten, että samalla pystytään täysin pois sulkemaan se, että vanki voisi saada tietoja haltuunsa. Olisi kestämätöntä, jos rikoksen uhrin suojaksi tehty järjestelmä kääntyisi uhrille uhkaksi. Tiedot voisivat tulla uudessa laissa rekisteröidyksi vankia koskevaan valvonta- tai toimintarekisteriin, jota koskevan 7 §:n 4 momentin mukaan ko. rekistereihin voi sisältyä esimerkiksi turvallisuuden ylläpitämiseksi välttämättömiä tietoja lähiomaisista tai muista henkilöistä. Siellä asianomistajaa koskevat tiedot ovat uuden lain 31 §:n 1 momentin nojalla vangin tarkastusoikeuden ulkopuolella, jos ja kun arvioitaisiin, että tarkastusoikeuden toteuttamisesta voi todennäköisin syin seurata vakava uhka henkilön turvallisuudelle. Parasta olisi säätää nimenomainen säännös asianomistajatietojen rekisteröinnistä ja rekisteristä, johon vangilla ei ole tarkastusoikeutta.

Edellä mainitut asiat on syytä ottaa huomioon myös esitutkintaviranomaisen, syyttäjän ja tuomioistuimen tehdessä kirjauksia asianomistajan osoitteesta ETL 4 luvun 19 §:n perusteella.

KPO yhtyy Rikosseuraamuslaitoksen kannanottoon siitä, että kirjeen käyttö vangin poistumisluvasta ilmoittamisessa on hankalaa, koska poistumislupia joudutaan joskus myöntämään hyvinkin lyhyellä varoitusajalla. Sama ongelma koskee myös tilanteita, joissa vanki karkaa tai poistuu luvatta avolaitoksesta. Tällaisessa tapauksessa puhelinsoitto voisi olla tehokkaampi ja nopeampi tapa ilmoittaa asiasta.

Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikön lausunnon mukaan tarkan hinta-arvion tekeminen tietojärjestelmäkustannuksista on tässä vaiheessa hankalaa, koska ei ole vielä selvää mitä tietojärjestelmään tulee kirjata ja mitä sinne voidaan ylipäänsä laittaa. Tietojärjestelmän kehittämiseen vaikuttaa myös se, onko uhrin pyyntö julkista tietoa vai ei. Keskushallintoyksikkö on 29.5.2015 tarkentanut kustannusarvioita siten, että ilmoituskustannukset olisivat vuosittain noin 90 000 euroa ilman edellä mainittuja tietojärjestelmäkustannuksia.

Käytännössä ilmoituksen tekeminen vangin vapauttamisesta ja vankilasta poistumisesta on erittäin vaikeaa, jollei ilmoitusvelvollisuutta koskevat tiedot ilmene käytössä olevasta tietojärjestelmästä. Vangin sijoitusvankila voi muuttua monta kertaa rangaistuskauden aikana, jolloin myös ilmoitusvelvollisuutta koskevan tiedon on siirryttävä toiseen vankilaan. KPO katsoo, että tietojärjestelmään tehtäviä muutoksia ei pystytä tekemään Rikosseuraamuslaitoksen arvioimalla hinnalla. KPO katsoo myös, että lain voimaantuleminen ennen tietojärjestelmään tehtäviä muutoksia olisi erit-

täin ongelmallista. Ongelmallista on myös, että nykyisessä vankitietojärjestelmässä ei ilmeisesti ole soveliaista paikkaa kyseisten tietojen kirjaamiseen, vaan sellainen on tulossa vasta vuonna 2018 käyttöön tulevaan uuteen tietojärjestelmään (Roti).

Mietinnössä todetaan, että ilmoituksiin liittyviä kysymyksiä tulee selvittää tarkemmin jatkovalmistelussa. KPO katsoo, että edellä mainitut kysymykset ilmoitusten rekistereihin merkitsemisestä tulee ratkaista ennen hallituksen esityksen antamista.

Vankilan ilmoitusvelvollisuus koskee ilmeisesti vain sellaista tapauksia, joissa asiaomistaja lain voimaantulon jälkeen tekee esitutkintaviranomaisille ETL 4 luvun 19 §:n mukaisen ilmoituksen. Mikäli vanki on lain voimaantullessa suorittamassa rangaistusta, asiaomistajalla ei ole oikeutta pyytää vankilaa ilmoittamaan vangin vapauttamisesta ja vankilasta poistumisesta. Vaikuttaisi myös siltä, että mikäli asianomistaja ei ole esitutkinnan aikana tehnyt ETL 4 luvun 19 §:n mukaista ilmoitusta, hän ei voi enää myöhemmin tehdä kyseistä pyyntöä, vaikka tuomittu esittäisi hänelle vakaviakin uhkauksia. Tämä tarkoittaisi sitä, että asianomistajan kannattaisi aina varmuuden vuoksi tehdä kyseinen ilmoitus, mikä taas lisäisi Rikosseuraamuslaitoksen työmäärää. Vaikuttaa myös siltä, että pykälä on tältä osin direktiiviä ”tiukempi”. Direktiivistä ei ilmene, että asianomistajalla olisi oikeus saada ilmoitus vapauttamisesta ainoastaan silloin, jos hän on tehnyt kyseisen ilmoituksen esitutkinnan aikana. Toisaalta direktiivin mukaan ilmoitusvelvollisuus koskee ainoastaan vapauttamista ja vankeudesta pakenemista, kun pykälän mukaan se koskee myös vankilasta poistumista. Mietinnöstä ei yksiselitteisesti tosin ilmene mitä vankilasta poistumisella tarkoitetaan eli tarkoitetaanko sillä myös esimerkiksi vangin päästämistä saattamattomalle poistumisluvalle. Mikäli vankilasta poistumiselle tarkoitetaan kaikki luvallisia vankilasta poistumisia, ilmoitusten määrä voi olla huomattavakin yhtä vankia kohden.

Julkisuuslain 24 §:n 1 momentin 28 kohdan mukaan vankia koskevat tiedot ovat lähtökohtaisesti salassa pidettäviä. Mikäli asianomistajalle kerrotaan vankia koskevia tietoja, on varmistettava, että näiden tietojen eteenpäin kertominen ei ole sallittua.

KPO pitää parempana ehdotuksena sitä, että pykälästä suoraan ilmenisi mitä rikoksia ilmoitusvelvollisuus koskee. Todettakoon, että 19 luvun 5 §:n 2 momentin poliisille vapauttamisesta ilmoittamista koskevaa säännöstä muutettiin eduskuntakäsittelyn aikana siten, että säännöksessä mainittiin rikokset, joita ilmoitusvelvollisuus koskee.

Tutkintavankeja voidaan säilyttää ja vapauttaa myös poliisin tiloista. Vaikuttaisi siltä, että muutoksia tulisi siten tehdä myös poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annettuun lakiin (841/2006).

Tällä hetkellä asianomistajalle on voitu ilmoittaa vangin vapautumisesta tai vankilasta poistumisesta kahdella eri perusteella. Pykälän 2 momentiksi siirretty nykyinen 1 momentti koskee tilannetta, jossa vankila omaaloitteisesti päättää ilmoittaa vangin vapauttamisesta asianomistajalle tai muulle henkilölle vankilan tekemän uhka-arvioin perusteella. Tämä lisäksi vapauttamisesta on voitu ilmoittaa asianomistajalle tai muulle henkilölle julkisuuslain 24 §:n 1momentin 28 kohdan perusteella heidän pyytäessään kyseistä tietoa.

Uusi 4 § on vähän vaikeasti ymmärrettävä. Pykälää selventäisi se, jos 2 momentissa todettaisiin selvemmin, että siinä on kyse vankilan aloitteesta tapahtuvasta tietojen antamisesta, kun taas 1 momentissa on kyse asianomistajan pyyntöön perustuvasta ilmoittamisesta.

Osastopäällikkö

Arto Kujala

Hallitussihteeri

Matti Vartia

